

Engleska u razvijenom srednjem vijeku

Krmar, Alen

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:721755>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Engleski jezik i književnost i
povijest

Alen Krmar

Engleska u razvijenom srednjem vijeku

Završni rad

Mentor : doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2019. godine

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Engleski jezik i književnost i
povijest

Alen Krmar

Engleska u razvijenom srednjem vijeku

Završni rad

Znanstveno područje Humanističkih znanosti, znanstveno polje povijesti,
znanstvena grana hrvatske i svjetske srednjovjekovne povijesti

Mentor: doc.dr.sc. Denis Njari

Osijek, 2019. godine

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 23. 09. 2019.

Alen Krmar, 0122224458

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Brakom iz 1002. godine normanska se dinastija uključila u nasljeđivanje prijestolja Engleske. Edvard I. Ispovjednik umro je bez nasljednika te je započela borba za prijestolje u kojoj je 1066. godine bitkom kod Hastingsa i smrću Harolda I. pala anglosaksonska vladavina, a vlast preuzela nova normanska dinastija i Vilim I. Osvajač. Ujedinió je posjede Normandije i Engleske te stvorio Anglo-normansko carstvo. Vilima I. naslijedili su njegovi sinovi prvo Vilim II. 1087. godine, a zatim Henrik I. 1100. godine. Obojica su uspješno vladali Engleskom, no dolazi do ponovne borbe za prijestolje kada Henrik I. umre 1135. godine te za svoju nasljednicu odabire kćer Matildu jer preživjelih legitimnih sinova nije imao zbog brodoloma Bijelog Broda. Ipak, Henrikov nećak Stjepan preuzima prijestolje te započinje razdoblje građanskog rata poznato kao razdoblje Anarhije koje traje od 1135. do 1153. godine. Mirovnim sporazumom 1153. Stjepan priznaje Matildinog sina Henrika II. Anžuvinca kao svog nasljednika. Zbog toga na prijestolje Engleske 1154. godine dolazi treća i posljednja dinastija, a to je dinastija Anjou. Henrik II. brakom sa Eleonorom Akvitanskom stvorio je još veće Anžuvinsko carstvo. Cijela obitelj pobunila se protiv Henrika II., a 1189. nasljeđuje ga sin Rikard I. Lavljeg Srca koji je poznatiji po svojim skupim križarskim pothvatima te u Engleskoj skoro uopće ni ne provodi vrijeme. Nakon što Rikard Lavljeg Srca umire, nasljeđuje ga mlađi brat Ivan Bez Zemlje 1199. godine. Ivanovi vojni neuspjesi i sve češće pobune njegovih baruna oslabili su njegov položaj u Engleskoj te doveli do potpisivanja sporazuma zvanog Magna Carta koji će ograničiti kraljevsku moć i za buduće kraljeve. Ivan je izgubio i posjed Anjou zbog kojeg je njegova dinastija i nosila ime Anžuvinci pa se tako nakon smrti Ivana 1216. godine njegov sin Henrik III. smatra prvim Plantagenetom te tako završava i razvijeni srednji vijek u Engleskoj.

Ključne riječi : Hastings, Anglosaksonci, Normani, Anžuvinci, Magna Carta

Sadržaj

Uvod.....	6
1. Anglosaksonska vladavina i normansko osvajanje Engleske.....	7
1.1. Edvard I. Ispovjednik 1042. – 1066.....	7
1.2. Harold II. Godwinson i pad anglosaksonske Engleske 1066.....	9
2. Normanska vladavina Engleskom.....	12
2.1. Vilim I. Osvajač 1066. – 1087. i uspostavljanje normanske vladavine.....	12
2.2. Vilim II. 1087. – 1100.....	
1Error! Bookmark not defined.	
2.3. Henrik I. 1100. – 1135.....	16
2.4. Razdoblje Anarhije – građanski rat Stjepana i Matilde 1135. – 1154.....	19
3. Anžuvinska vladavina Engleskom.....	22
3.1. Henrik II. 1154. – 1189. i stvaranje Anžuvinskog Carstva.....	22
3.2. Rikard Lavljeg Srca 1189. – 1199. i križarski pohodi.....	26
3.3. Ivan Bez Zemlje 1199. – 1216. i Magna Carta.....	28
Zaključak.....	31
Popis literature.....	32

Uvod

Ovaj završni rad prikazat će kompleksno i kaotično razdoblje razvijenog srednjeg vijeka u Engleskoj. Ono započinje rušenjem dotadašnje anglosaksonske vlasti i uspostavom nove normanske vlasti 1066. godine te traje do smrti posljednjeg anžuvinskog kralja Engleske, Ivana Bez Zemlje, 1216. godine. Rad će se fokusirati na aspekt političke povijesti Engleske u razvijenom srednjem vijeku i kronološki će prikazati izmjenu dinastija i pojedinačnih vladara na prijestolju. Neka od pitanja na koja će ovaj završni rad ponuditi odgovor prikazat će Englesku u razvijenom srednjem vijeku i dati sažeti pregled najvažnijih aspekata razdoblja : kako su uopće pojedine dinastije i vladari došli na prijestolje Engleske, na koji način su njome vladali i kakav su trag ostavili u povijesti Engleske. Završni rad podijeljen je na prva tri poglavlja koja kronološkim redoslijedom i pojedinačno prikazuju vladajuće dinastije i njihovu izmjenu na prijestolju. Prva je anglosaksonska dinastija Godwin kojoj pripada samo kratkotrajno kralj Harold. Nakon toga pobjedom Vilima I. u bitci kod Hastingsa na vlast dolazi Normanska dinastija koja potječe od drevnog pretka Rolla. Treće poglavlje i treća dinastija započinju sa prvim Anžuvincem, Henrikom II., čiji je član i posljednji vladar razvijenog srednjeg vijeka Ivan Bez Zemlje. Cilj ovoga rada je istaknuti najvažnije vladare razvijenog srednjeg vijeka u Engleskoj i prikazati njihovu vladavinu onakvom kakva je zapravo bila i što je značila poglavito za njihovu dinastiju te samu Englesku u razvijenom srednjem vijeku, koje je kao razdoblje vrlo intrigantno, ali i oskudno povjerljivim izvorima. Stoga se povjesničari oslanjaju na pronađene srednjovjekovne dokumente poput Magna Carte koja svjedoči ne samo situaciji u kojoj se nalazilo Englesko kraljevstvo u tom trenutku već i pruža kontekst budućim dokumentima i događajima u Engleskoj. Uz to tu su i zapisi srednjovjekovnih pisaca poput Vilima iz Poitiersa koji je napisao biografiju Vilima I. Osvajača i opisao njegov uspjeh 1066. godine. Tu je i nezaobilazna Anglosaksonska kronika koju su srednjovjekovni pisci u Engleskoj krenuli zapisivati za vremena Alfreda Velikog pa sve do 1154.godine. Stoga se povjesničari citirani u ovome radu poput Davida Carpentera, Franka Barlowa, Dana Jonesa itd., koji se ekstenzivno bave istraživanjem ovoga razdoblja, oslanjaju na razne zapise od kojih je teško zaključiti koji je najrelevantniji i najobjektivniji jer su o svim sukobima i događajima pisani različiti iskazi suvremenika na obje strane. Za to najbolji je primjer razlika u zapisu normanskih pisara i anglosaskih u vezi sukoba 1066. gdje daju razna viđenja obaju vladara. U cijeloj Europi ne samo u Engleskoj, nasljeđivanje je vrlo bitno u smislu očuvanja kraljevstva i obitelji te je upravo zbog toga povod mnogim ratnim sukobima u Engleskoj u razvijenom srednjem vijeku. Ovaj završni rad obratit će posebnu pozornost na tijek nasljeđivanja u Engleskoj od 1066. do 1216.g.

1. Anglosaksonska vladavina i normansko osvajanje Engleske

1.1. Edvard I. Ispovjednik 1042. – 1066.

Iako razvijeni srednji vijek u Engleskoj počinje nakon smrti Edvarda I. Ispovjednika, pa čak i njegovog „nasljednika“ Harolda Godwinsona, bitno je osvrnuti se na vladavinu Edvarda I. kako bi se lakše razumjeli događaji koji su uslijedili nakon njegove smrti 1066. godine. U tome je ponajviše bitan sam dolazak Edvarda na prijestolje, njegovo podrijetlo i način života koji je njega i samu Englesku doveo u situaciju da nasljednika krune traži izvan Edvardove obitelji pa čak i izvan same Engleske. Razvijeni srednji vijek je turbulentno i kompleksno razdoblje koje upravo tako i počinje zbog Edvarda I. Ispovjednika, pretposljednog anglosaksonskog kralja Engleske, čija smrt započinje jednu od najpoznatijih i najvažnijih borbi za Englesko prijestolje. Veza Engleske i Normandije produkt je nasljeđivanja koje zapravo započinje još 1002. godine brakom engleskog kralja Ethelreda II. i normandijske princeze Eme, koja je bila kćerka vojvode Rikarda I. tj. sestra tadašnjeg normanskog vojvode Rikarda II. Ethelredu je ovaj brak bio prijeko potreban jer je bio uključen u žestoku borbu sa Vikinzima (Dancima) i u tom trenutku trebalo mu je savezništvo sa Normandijom kako bi ih porazio i otjerao iz Engleske. Ethelred i Ema imali su troje djece: Edvard, Alfred i Godfigu.¹ Ovaj je brak iz 1002. godine promijenio tijek povijesti i započeo niz događaja koji u konačnici dovode do 1066. godine i promjene dinastijske vlasti. S njim je Normandijska dinastija bila priznata i ušla je u liniju nasljeđivanja Engleske, a Ema je ta koja je Normanima omogućila proširenje moći na Englesku.² Danci su se vratili u Englesku predvođeni prvo Sveinom Haraldsonom, a onda njegovim sinom Knutom. On 1016. pobjeđuje prvo Ethelreda (koji iste godine umire), a potom i njegovog sina Edmunda te preuzima vlast u Engleskoj. Knut se pokušava riješiti svih političkih protivnika, a kako bi neutralizirao Alfreda i Edvarda, ženi se Emom i sa njom ima sina Hartaknuta.³ Edvard se sklanja u Normandiju gdje dobiva Normansko obrazovanje i odgoj te širi svoju povezanost sa Normandijom i njenim plemstvom, što će kasnije vjerojatno imati i direktan utjecaj na sve užu političku i kulturnu vezu Engleske i Normandije. Uslijedila je Danska vladavina Engleskim prijestoljem jer su poslije Knutove smrti 1035. godine Engleskom vladali njegov sin Harold I. (sa strane Aelfgifu) i nakon njega, sin sa Emine strane, Hartaknut. Hartaknutova smrt 1042. godine bez djece i njegov odabir

¹ Frank McLynn, *1066: The Year of the Three Battles*, London, 1998., str. 11.

² Richard Huscroft, *The Norman Conquest*, New York, 2009., str. 76.

³ Isto, str. 12.

svog polubrata za željenog nasljednika, doveli su napokon Edvarda I. Ispovjednika na prijestolje 1042. godine.⁴

Edvard, koji je gotovo cijeli svoj život proveo u Normandiji, bio je stranac većini engleskih moćnika i plemića dok su engleska kultura, jezik i običaji njemu bili nepoznanica. Ovo mu je odmah u početku vladavine stvaralo velike probleme jer mu je nedostajala potpora engleskih grofova. U tom trenutku najmoćniji engleski grofovi bili su Godwin, Leofric i Siward. Godwin je Edvardu pružio potporu. On je bio grof Wessexa, koji je najvjerojatnije imao velike planove kako dominirati nad Edvardom i ojačati svoju obitelj. Veliki pokazatelj toga je i činjenica da je Edvard oženio Godwinovu kćer Editu koja bi, prema Godwinovu planu, rodila sina Edvardu i tako bi idući kralj bio Godwinove krvi.⁵ Suprotno Godwinovu planu, djelomično zbog straha od Godwinova utjecaja ako bi imao sina sa Editom, a djelomično zbog njegove snažne posvećenosti Bogu, Edvard nije imao djece. Glasine su sve više počele kružiti da je Edvard u celibatu i da djece možda neće ni imati, bar ne sa Editom. Za to vrijeme Edvard sve više povezuje englesku krunu sa normanskom tako što normanske službenike i plemiće sve više stavlja u svoju službu u Engleskoj te je očito naklonjeniji njima. Sve je to rezultiralo krizom 1051. godine u kojoj su se Godwin i njegovi sinovi pobunili protiv Edvarda. On ih je pobijedio i nakon toga prognao dok je svoju ženu Editu poslao u samostan i time zapečatio svoju sudbinu života bez djece. Iste godine, dok su Godwini bili u izgnanstvu, Edvard je obećao krunu svome rođaku Vilimu Vanbračnom, vojvodi Normandije. Godine 1052. Godwini su se spretno vratili iz izgnanstva, a iduće godine Godwin umire te svoje titule ostavlja svojim sinovima Haroldu, Tostigu, Gyrthu i Leofwinu koji nastavljaju držati cijeli jug Engleske u rukama obitelji. Najvažniji od njih je svakako Harold koji postaje najmoćniji od braće i desna ruka Edvarda pod njegove stare dane. Tako je ga je Edvard 1065. poslao na misiju u Normandiju kako bi, navode poglavito normanski zapisi i prikazuje tapiserija iz Bayeuxa, i on potvrdio nasljedstvo krune Vilimu i obećao mu vazalstvo i lojalnost.⁶

Edvard I. Ispovjednik umire bez djece 5. siječnja 1066. Njegovu vladavinu i danas povjesničari karakteriziraju kao slabu i neuspješnu, no sve bi bilo drugačije da je za sobom ostavio sina ili da je njegov anglosaksonski nasljednik Harold uspio održati vlast.⁷ Ovako Edvard je prvi krivac za kraj ne samo svoje dinastije nego i cijelog jednog razdoblja engleske krune te uzrok velike borbe za prijestolje koja će uslijediti odmah nakon njegove smrti.

⁴ R.Huscroft, *The Norman Conquest*, str. 83. – 85.

⁵ Isto, str. 86.-87.

⁶ Christopher Gravett, *Hastings 1066 – The Fall of Saxon England*, London, 1992., str. 7.-9.

⁷ Frank Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, New York, 2014., str. 60.

1.2. Harold II. Godwinson i pad anglosaksonske Engleske 1066.

Harold je, kao i njegov otac Godwin, uvijek pokušavao proširiti svoju moć i utjecaj u Engleskoj. Razlika je bila u tome što je Edvard imao više povjerenja u njega nego u njegovog oca. Izvori su podijeljeni oko Haroldove krunidbe i koliko je prava na tu krunu imao Harold u usporedbi sa Vilimom i trećim pretendentom Haraldom Hardradom. Ono što je sigurno je da je Harold posljednji anglosaksonski vladar na prijestolju Engleske te će upravo po tome ostati najviše zapamćen u povijesti Engleske.

Prema navodima anglosaksonske kronike i Ivana iz Worchstera, Edvard je na samrti izabrao Harolda za svog nasljednika te je ta vijest odjeknula i među engleskim plemstvom i pretendentima na prijestolje. Ovo navodi čak i normanski pisac Vilim od Poitiersa, ali također piše da su Normani svejedno smatrali kako kruna pripada Vilimu jer mu je bila prije toga obećana kako kažu i od strane Edvarda i Harolda.⁸ Samo krunjenje Harald za kralja dogodilo se 6. siječnja 1066. godine tj. na isti dan kada je Edvard pokopan. Žurba za okrunjenjem nije bila samo kako bi se preduhitri svi ostali pretendenti na prijestolje već i zato što su u tom trenutku svi plemići i moćnici engleske bili okupljeni zbog božićnog witenagemota i Edvardova pogreba. I oni koji su podržavali možda druge pretendente nakon što su čuli da je Edvard izabrao Harolda za nasljednika stali su na njegovu stranu. Tako je Harold, bez obzira na to što nije bio kraljevske krvi, uz vjerojatno potpunu podršku engleskog plemstva i witenagemota, odabran za Engleskog kralja te postao prvi kralj okrunjen u Westminsterskoj opatiji koju je izgradio Edvard Ispovjednik.⁹ Normanski su izvori poput Vilima od Poitiersa i tapiserije iz Bayeuxa također pokušali prikazati Haroldovo krunjenje nelegitimnim tako što su tvrdili da ga je izveo Stigand, koji je sam bio nelegitimni biskup od Canterburya. To pak nije vjerojatno jer Harold nije imao razloga riskirati svoju krunidbu, ali u normanskim izvorima može se prepoznati određena propaganda koja bi Harolda pokazala kao uzurpatora u svim mogućim aspektima.¹⁰

Harold II. je vladao jako kratko vrijeme, a njegova vladavina bit će u potpunosti obilježena ratnim sukobima i borbom za prijestolje. Odmah po svom okrunjenju Harold je morao početi pripremati obranu i politički i vojno. Imao je bogato vojno iskustvo te je bio vrlo politički obrazovan, a svoju krunu nije imao namjeru lako prepustiti nikome.¹¹ Morao je ući u borbu sa čak dva pretendenta na prijestolje kako bi Englesku zadržao ne samo u svojoj već i anglosaksonskoj vlasti. Prvi od njih je već dosta spominjani Vilim Vanbračni koji je tvrdio da su

⁸ C. Gravett, *Hastings 1066 – The Fall of Saxon England*, str. 12.

⁹ F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 61.

¹⁰ R. Huscroft, *The Norman Conquest*, str. 115.-116.

¹¹ Isto, str. 62.

mu i Edvard i Harold obećali prijestolje te je odmah, čim je saznao da se Harold okrunio, počeo pripremati invaziju za koju je čak dobio blagoslov od pape u obliku zastave i tako legitimno pravo na prijestolje Engleske. Drugi pretendent, norveški kralj Harald Hadrada, svoje je pravo na prijestolje temeljio na ugovoru između Edvardovog polubrata Hartaknuta i svog prethodnika Magnusa I., prema kojem će ako bilo koji od njih umre, drugi naslijediti obje krune.¹² Kao što je već navedeno, Haroldova podrška je bila velika. Jedino sjeverna grofovija Northumbrija nije još bila odlučna u njegovoj potpori, poglavito zato što su se bojali da će Harold vratiti svog brata Tostiga na vlast iako ga je još za vremena Edvarda 1065. protjerao i skinuo sa vlasti na zahtjev pobunjenika u Northumbriji. Harold je morao otići u Northumbriju i razuvjeriti ih kako bi zemlja ususret opasnosti ostala ujedinjena i moćna.¹³ Sa druge strane Tostig nikada nije oprostio bratu te je u potrazi za saveznikom ušao u pakt sa Haraldom Hadratom i pridružio se invaziji na svog brata. Harold je svoju vojsku okupio i tijekom srpnja i kolovoza držao na južnoj obali Engleske, čekajući Vilimovu invaziju koja je zbog vremenskih uvjeta posebice vjetrova bila odgađana do rujna. Svoju vojsku Harold je morao raspustiti, no kada je zaprimio vijest da su Harald i Tostig počeli pustošiti Northumbriju i sjever kraljevstva, Harold je opet podigao vojsku i u velikoj brzini stigao na sjever te u velikoj bitci kod Stamford Bridgea 25. rujna porazio i ubio Tostiga i kralja Haralda. Bila je to velika Haroldova pobjeda koju nije imao vremena slaviti. Samo tri dana poslije bitke kod Stamford Bridgea, vremenski uvjeti su se promijenili i Vilim Vanbračni iskrcao se na jugu Engleske, a Harold je još bio udaljen 400 km. Tako je sa oslabljenom i izmorenom vojskom pokušao u velikoj brzini stići do juga Engleske kako bi stao na kraj Normanskim pljačkama i pustošenjima. Umjesto da je konsolidirao svoje trupe, Harold je srljao u bitku koja će promijeniti tijek povijesti. Dana 13. listopada Harold je stigao do Hastingsa, a već idućeg dana Vilim je naredio napad na prepolovljene anglosaksonske trupe. Anglosaksonska vojska formirala je zid štitova na uzvisini te je imala taktičku prednost. Bitka kod Hastingsa trajala je cijeli dan. Vilimova vojska je neuspješno pokušavala probiti zid štitova, no sve dok se bojištem nije proširio trač da je Vilim poginuo te se bretonska vojska u njegovim redovima dala u bijeg, zid štitova je disciplinirano funkcionirao. Kada se to dogodilo dio engleskih trupa izašao je iz zida i krenuo u potjeru što je omogućilo normanskoj konjici da uđe u njihove redove i pokosi sada raštrkane Anglosaksonce. Na bojnom polju u popodnevnim satima stradao je sam kralj Harold II., a njegova vojska je bila već izmorena i demotivirana. Prema tapiseriji iz Bayeuxa Harolda je pogodila strijela u oko, iako to nije sasvim sigurna informacija. Ono što je sigurno je da je u sumrak normanska vojska slavila pobjedu zajedno sa svojim vođom od tada zvanim

¹² Andrea Kovačević, „Bitka kod Hastingsa i pad anglosaksonske Engleske“, *Essehist*, Osijek, 2015. ,str. 33.

¹³ Ian Walker, *Harold: The Last Anglo-Saxon King, Gloucestershire, 2010.*, str. 147.-148.

Vilim Osvajač koji se odmah uputio prema Londonu kako bi preuzeo vlast i proglasio se kraljem.¹⁴

Bitka kod Hastingsa 14. listopada 1066. godine označila je pad višestoljetne anglosaksonske vladavine Engleskom i kraj ranog srednjeg vijeka. Vilimova krunidba kraljem Engleske na Božić 1066. godine u Westminsterskoj opatiji označava uzdizanje nove dinastije na prijestolje i početak razvijenog srednjeg vijeka u Engleskoj. Razdoblje koje je turbulentno počelo, a tako će se i nastaviti svojim većim dijelom.

¹⁴ A. Kovačević, „Bitka kod Hastingsa i pad anglosaksonske Engleske“, str. 33.-35.

2. Normanska vladavina Engleskom

2.1. Vilim I. Osvajač 1066. – 1087. i uspostavljanje normanske vladavine

Vilim I. Osvajač započeo je novu eru engleske krune u kojoj jednim cijelim anglosaksonskim narodom sa svojom kulturom, jezikom i običajima počinje vladati malobrojno strano normansko plemstvo sa druge strane kanala. Ta situacija u početku dovodi do brojnih pobuna i nezadovoljstva naroda koje ne samo da ne prihvaća nove gospodare već ih i ne razumije. Vilimov zadatak je odmah postao prvo smiriti situaciju, a onda i asimilirati dvije kulture čime počinje nova Anglo-normanska era Engleske i čije se posljedice osjećaju i dan danas u jeziku, kulturi i drugim aspektima.

Vilim I., prije nego što je dobio nadimak „Osvajač“, nosio je nadimak „Vanbračni“ ili „Kopile“. Razlog tome je naravno što je Vilim sin normanskog vojvode Roberta i Herleve koji nisu bili vjenčani, što i nije bilo tako rijetko do polovice 12. stoljeća. Ta činjenica je prema izvorima očito bila vrlo poznata diljem Europe, a isto tako je vjerojatno i formirala Vilimov karakter.¹⁵ Tvrdnja da je pak Vilim zbog toga imao poteškoće u društvu i da je čudesno došao na prijestolje nije točna. Iako nije idealno da vanbračni sin naslijedi prijestolje, u nedostatku nasljednika iz braka, djeca konkubina mogla su nasljeđivati bez problema. Ono što jest važno je da Vilimov otac umire na hodočašću bez nasljednika iz bračne zajednice 1035. godine, a Vilim kao samo dječak postaje vojvoda Normandije. Od svog djetinjstva, adolescencije pa odrasle dobi, Vilim je bio učen potrebne vojne vještine koje su ga pretvorile u odličnog generala, važnost religijskog života koji ga je približio Crkvi i udaljio od iskušenja tipičnih za vladare tog doba te je bio upoznat sa situacijom u Engleskoj. Pruženo mu je vrijeme i okolnosti da shvati kako postati uspješan vladar.¹⁶ Prva sretna okolnost koja je išla u korist Vilima dovela ga je na prijestolje Normandije, a niz drugih dovodi ga i do prijestolja Engleske. Vilimovo pravo na prijestolje Engleske i legitimitet već je objašnjeno u radu. Od Edvardovog podrijetla, boravljenja na Vilimovom dvoru u Normandiji do Haroldovog posjeta i navodne zakletve na vjernost i vazalstvo Vilimu. U trenutku kada Edvard umire bez djece (još jedna pogodna okolnost za Vilima) Vilim je moćna i bogata figura sa velikim saveznikom Flandrijom zahvaljujući braku sa Matildom, kćerkom vojvode Flandrije Baldwina.¹⁷ Vjetrovi koji su njegove trupe zadržali na kopnu ponovno su donijeli sreću Vilimu i doveli ga u najboljem mogućem trenutku na obalu Engleske gdje je, kao što je već opisano, izvojevao veliku pobjedu na Hastingsu 1066. godine.

¹⁵ David Bates, *William the Conqueror*, New Haven, 2016. ,str. 57.

¹⁶ Isto, str. 127.

¹⁷ Isto, str. 163.

Po završetku bitke Vilim i njegove trupe odmorile su se pet dana na Hastingsu i odmah uputile prema Londonu kako bi iznudili titulu od poraženih Anglosaksonaca koji su pokušali okruniti mladog Edgara kraljem, no bilo je očito da nema daljnje konkurencije Vilimu. Preko Dovera i Canterburya Vilim je pljačkao i pustošio Englesku sve dok mu pred Londonom nije dodijeljena kruna od strane preostalih Anglosaksonskih moćnika. Ušao je u London i na Božić 1066. bio okrunjen.¹⁸ Odmah je najavio da će biti pravi nasljednik Edvarda Ispovjednika te je tako istom ceremonijom bio i okrunjen. Ipak očekujući neslaganje engleskog naroda sa njegovom krunidbom, normanski su vojnici bili na oprezu te zbunjeni slavljem domaćeg stanovništva počeli paliti kuće i sve pred sobom. Ovo je bio loš znak i za Vilima i za narod koji nakon toga nije više bio spreman vjerovati Normanima, a cijeli događaj opisan je kao katastrofa u tadašnjim izvorima.¹⁹

Vladavina Vilima I. Osvajачa Engleskom prožeta je težnjom da se pokuša podčiniti narod i domaće plemstvo normanskoj vlasti. Upravo zbog toga u početku vladavine Vilim I. ima problema sa čestim pobunama i nestabilnosti kraljevstva. U proljeće 1067.g. Vilim se vratio u Normandiju gdje je ponovno proslavio pobjedu, ostavivši Englesku na upravu Vilimu FitzOsbernu i svom polubratu, biskupu Odu. Po njegovom odlasku u Engleskoj su se počele uzdizati pobune te je Vilim bio primoran vratiti se i obračunati sa pobunjenicima predvođenim engleskim plemićima koji su mu se već bili poklonili.²⁰ Pobune su izbijale sve do 1072. godine, a najveća je bila ona u Northumbriji 1069. koju je predvodio mladi nesuđeni kralj Edgar te potpomagao i danski kralj Sven II. Osvojili su York te je Vilim prepoznao krizu svog kraljevstva. Skupio je svu vojsku i krenuo na sjever putem gradeći dvorce diljem Engleske koji su bili važni za lakšu obranu i kontrolu kraljevstva (jedan od njih je i *Tower of London*). Osvojio je i potpuno opustošio York i okolicu za cijelo iduće desetljeće te sebi stabilizirao vlast.²¹

Vilim je pokušao u početku ne mijenjati strukturu vlasti u Engleskoj, vladajući kao što je i obećao po uzoru na Edvarda Ispovjednika pa i Harolda. No, nakon pobuna Vilim I. je odlučio provesti najstroži oblik feudalne vlasti. Redom je oduzimao zemlju lokalnom anglosaksonskom plemstvu i davao je u ruke povjerljivijih mu normanskih vazala. Čak je i anglosaske crkvene službenike zamijenio normanskima kako bi što lakše kontrolirao i Crkvu i državu. Novu teritorijalnu podjelu najlakše je vidjeti u izvornim zemljišnim knjigama Engleske, poznatih pod imenom *Domesday Book* (Knjiga Sudnjeg Dana), koju je 1085. zadao sastaviti što

¹⁸ F.Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str.68.-69.

¹⁹ George Garnett, *The Norman Conquest*, New York, 2009., str.19.-20.

²⁰ A.Kovačević, „Bitka kod Hastingsa i pad anglosaksonske Engleske“, str. 35.

²¹ David Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, London, 2003., str.97.

detaljnije svakom okrugu Engleske.²² Popisani su svi posjedi i njihovi sadašnji vlasnici te detaljno opisana veličina posjeda, tko ju je posjedovao prije, kolika su podavanja sa tog posjeda, što se sve nalazi na posjedu itd. Prema njoj, može se zaključiti da je sva zemlja pod feudalnim vrhovništvom kralja te više ne postoje neovisni posjedi. Također se može vidjeti da je samo 5% posjeda još uvijek pripadalo anglosaskom stanovništvu. Rezultate je Vilim I. dobio 1086. godine te je održao skup svih plemića u kraljevstvu, na kojem je tražio da mu polegnu tzv. Salisburyjsku zakletvu po kojoj su svi prisegnuli da će u prvom redu biti vjerni kralju, a onda svom senioru. Ta zakletva je feudalizam u Engleskoj učinila najčvršćim u Europi i Vilimu dala veliku kontrolu nad kraljevstvom.²³

Nakon 1072. godine, gušenja pobuna u kraljevstvu i pobjede nad škotskim kraljem Malcolmom, Vilim je većim dijelom vladao u miru sve do posljednjih godina svog života.²⁴ Izuzevši avanture svog starijeg sina Roberta Curthosea koji je bio ogorčen da mu otac ne daje više posjeda i novca te se pobunio protiv njega i braće 1078. godine. Vilim ga je susreo na bojnopolju te bio ranjen 1079. godine. Majka Matilda i drugi pomirili su Vilima i Roberta te ga je Vilim opet priznao za nasljednika Normandije čiji su se velikaši poklonili Robertu još 1066. godine. Robert se opet pobunio 1083. kada je Matilda umrla na veliku žalost Vilima, a do Vilimove smrti ostao je protivnik oca.²⁵ Vilim I. Osvajač ubrzo je i sam poginuo kad je 1087. napao grad Mantes u oblasti Vexin koji je držao njegov rival francuski kralj Filip I. Za vrijeme tog napada Vilim je zadobio ozljede od kojih se neće oporaviti te umire 9. rujna 1087. godine.²⁶ Kralj je pred smrt podijelio svoje kraljevstvo i bogatstvo između svoja tri sina. Vilim II., koji je uvijek bio odan ocu, dobio je Englesko kraljevstvo. Robert je zahvaljujući podršci normanskog plemstva i ostatka obitelji ipak naslijedio Normandiju od oca koji mu ju je nerado predao. Treći sin, Henrik, dobio je 5 000 srebrnjaka da si kupi posjed dok je ostatak bogatstva podijeljen Crkvi.²⁷

Vilim I. Osvajač, bio je savršena kombinacija svojih francuskih i normanskih predaka, odlučan i nemilosrdan te odan Crkvi i veliki državnik. Nije bitno da li vjerovali da ga je sreća konstanto pratila, ali njegova sposobnost i uspjesi su neosporivi. Vilim I. postavio je temelje svoje dinastije i nove Anglo-normanske Engleske.

²² Ivo Goldstein, gl. ur. hrv. izd., *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, Zagreb, 2007., str. 468.

²³ A. Kovačević, „Bitka kod Hastingsa i pad anglosaksonske Engleske“, str. 36.

²⁴ George Burton Adams, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, New York, 1905., str. 59.

²⁵ F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 113.-114.

²⁶ Isto, 37.str.

²⁷ Isto, str. 114.

2.2. Vilim II. 1087. – 1100.

Vilima II. u srednjovjekovnim izvorima pisci zovu „Rufus“ tj. Crveni. Nadimak koji najvjerojatnije proizlazi iz njegovog fizičkog izgleda, odnosno crvene brade koju je imao ili pak boje u licu koju je brzo poprimao.²⁸ Sva tri sina Vilima I. su bila pripremana kao ratnici, ali za Vilima II. borba je bila strast. U javnim je prilikama usijavao strah svojom velikom ambicijom, samopouzdanjem i inteligencijom. Na kraju svoje vladavine u zapisima ostao je zapamćen kao moćan i veliki kralj koji je u svojoj ne tako dugoj vladavini učvrstio krunu, proširio kraljevstvo, osigurao Normandiju od neprijatelja itd.²⁹

Odmah po očevoj smrti, Vilim II. se uputio prema Engleskoj kako bi si osigurao kraljevstvo prema očevoj želji. Tamo ga je dočekaio nadbiskup Lanfranc koji je, pročitavši pismo Vilima I., i sam vjerojatno znao da je Vilim II. najbolji odabir za kralja te ga je već 26. rujna 1087. godine okrunio za kralja Engleske. Protivnika njegovom izboru u početku naizgled nije bilo. Vilim II., iako pohlepan za novcem kao i otac, ispunio je očevu želju i podijelio novac samostanima i crkvama u kraljevstvu. Ipak, u pozadini svega se kovala zavjera protiv Vilima II. koja je za cilj imala stavljanje brata Roberta na prijestolje.³⁰ Već iduće godine, pod vodstvom Vilimova ujaka biskupa Oda od Bayeuxa koji je pušten iz zatvora nakon smrti Vilima I., većina Vilimovih najsnažnijih vazala bila je spremna pobuniti se protiv Vilima Rufusa. Srednjovjekovni pisci naveli su dva glavna razloga pobune baruna protiv Vilima II. 1088. godine. Prvi je veliki problem koji je nastao podjelom kraljevstva na dva dijela između dva brata jer su poneki baruni imali posjede i u jednom i u drugom dijelu te bili vazali dva različita vladara. Smatrali su da bi samo mali razdor između dva brata mogao ugroziti njihov posjed na onoj strani na kojoj ne budu te su se nalazili u vrlo nezgodnoj poziciji. Drugi razlog je razlika u karakteru dva brata. Naime, smatrali su da je Robert osim što je stariji brat isto tako i razumniji te su njemu već većina dali zakletvu dok su Vilima Rufusa vidjeli kao vrlo nepredvidivog i nasilnog.³¹ Crkva i puk stajali su uz kralja, a on je odmah odlučio djelovati te je napao dvorce svojih ujaka, Kent i Sussex, koji su bili središte pobune. Odo i pobunjenici pobjegli su u dvorac Pensey gdje su čekali prema planu Roberta iz Normandije, no on nije došao. Nakon opsade Penseya Odo se predao, ali je opet uspio pobjeći. Sada sa još većom potporom, Vilim je opsjeo Rochester te su se svi pobunjenici potpuno

²⁸ Emma Mason, *King Rufus*, Gloucestershire, 2012., str. 7.

²⁹ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 144.

³⁰ G. Burton Adams, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, str. 73.

³¹ Isto, str. 74.

predali. Konfiscirana im je imovina te su svi protjerani, uključujući i Oda koji je otišao Robertu u Normandiju.³²

Gušenje pobune 1088. učvrstilo je Vilima II. na prijestolju Engleske te je čak zaradio veći autoritet od svog oca. Tada je svoje ambicije i pohlepu preusmjerio i na Normandiju.³³ Godine 1091. Vilim Rufus iskoristio je kaotičnu situaciju u Normandiji kako bi intervenirao uz izliku pomoći narodu protiv svog brata. Godinu prije Vilim je uz potporu svojih engleskih vazala obznanio svoje pravo na Normandiju. Mlađi brat Henrik i Robert ugušili su pobunu u Rouenu koju je potaknuo Vilim. Sa plaćeničkom vojskom sam Vilim došao je u Normandiju pri čemu su neki Robertovi vazali dali svoju potporu njemu te se susreo sa svojim bratom pri čemu su postigli dogovor bez sukoba. Vazali koji su se poklonili Vilimu ostat će njegovi dok će Vilim pomoći Robertu da vrati mir u Normandiji te mu dati novac. Braća su iznenadno otplovila u Englesku jer je škotski kralj napao Northumbriju. Sa lakoćom su ga pobijedili te je Robert ostao pomoći Vilimu. Kada je došao red da Vilim uzvratu uslugu i ispoštuje dogovor, on je odlučio ostati u Engleskoj na očigledno nezadovoljstvo Roberta.³⁴

Druga pobuna protiv Vilima II. dogodila se 1095. godine. Predvodio ju je tada jedan od najmoćnijih grofova, Robert od Mowbraya. Kralj ga je pozvao jer je čuo glasine o pobuni, no on se nije pojavio. Vilim II. je odmah krenuo obračunati se sa grofom te poslao vojsku na jug u slučaju napada iz Normandije. No, ovoga puta plan je bio postaviti unuka Vilima I., Stjepana, na prijestolje. Pobuna je brzo ugušena nakon opsade dva dvorca Roberta od Mowbraya koji je bačen u tamnicu na trideset godina dok su nekim drugim pobunjenicima rezani udovi, vađene oči itd. Sve je to bila još jedna glasna poruka Vilima Rufusa svim protivnicima.³⁵

Na vrhuncu moći i sa još velikim ambicijama, Vilimova vladavina došla je iznenadno kraju 1100. godine kada je pri lovu jedno jutro pogođen, najvjerojatnije slučajno, strijelom te preminuo. Vilim za kojeg se sumnjalo da je homoseksualac, nije imao ni ženu ni djecu pa je tako logično nasljedstvo trebalo pripasti jednom od njegova dva brata koji će ući u utrku za prijestolje.³⁶

2.3. Henrik I. 1100. – 1135.

U grupi koja je to jutro 1100. otišla u lov bio je i Vilimov mlađi brat Henrik koji je više puta bio odbačen i zanemaren u nasljeđivanju i od oca i od braće. Ovoga puta, također

³² F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 115.-116.

³³ Isto, str. 120.

³⁴ Isto, str. 124.-125.

³⁵ G. Burton Adamas, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, str. 79.

³⁶ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 149.

ambiciozni Henrik, nije htio ispustiti priliku da napokon stekne ugled i moć. Odmah čim je kroz šumu čuo povik da je njegov brat tj. kralj Vilim II. mrtav, odjahao je užurbano prema Winchesteru te tražio ključeve kraljevske riznice. Između Henrika i kraljevske riznice stao je Vilim od Bretuila, čuvar riznice, koji je također bio u lovu sa Henrikom. Na Henrikov zahtjev odgovorio je da prema zakonu Robert, kao stariji brat, ima primarno pravo na prijestolje. Robert je u tom trenutku bio u križarskom pohodu te nije mogao djelovati u svoju korist. U tom trenutku oko njih se stvorila grupa ljudi koji su ili došli za Henrikom iz lova ili bili u blizini te ga podržali u njegovom zahtjevu. Njegova upornost i podrška ljudi oko njega se isplatila te mu je predana riznica i dvorac. U svakom slučaju spornog nasljeđivanja, pretendent koji uspije uspješno i brzo organizirati sebi dovoljno čvrstu potvrdu, zadrži prijestolje. Zato je Henrik pohitao osigurati riznicu i potporu te je to i napravio. Na Vilimovu sprovodu baruni su potvrdili potporu Henrika, a on je donio jednu bitnu kraljevsku odluku. Imenovao je Vilima Griffarda biskupom Winchestera te tako zadobio podršku Crkve. Njegova krunidba ekspresno je odrađena u Winchesteru 5. kolovoza tj. samo tri dana nakon smrti Vilima II.³⁷ Na prijestolje je došao jedan od najsposobnijih kraljeva Engleske. Nažalost nemamo uvid u sve promjene koje je posebice na administrativnom planu donio, no može se zaključiti da je bio jedan od najboljih i najinteligentnijih državnika. Imao je veliku samokontrolu u stresnim situacijama te je znao odmah prepoznati svoje prilike za uspjeh, kao što je i već pokazao. Za razliku od svog oca i brata, bio je skloniji rješavanju pitanja diplomacijom nego ratom.³⁸

Henrik je po preuzimanju vlasti odmah započeo pripreme za obračun sa bratom Robertom po njegovom povratku sa križarskog pohoda mjeseca dana nakon krunidbe. Tako je barunima i velikašima Engleske dodijelio povelju sa raznim povlasticama koje su za cilj imale maknuti razne zakone, iz vremena Vilima II. i Vilima I., koji su bili opresivni za plemstvo. Jamčio im je njihova prava i dodijeljene povlastice, a zauzvrat tražio vjernost i neki oblik zakletve. Nakon toga oženio je ubrzo i Editu, kćer škotskog kralja Malcolma i Margaret koja je bila iz loze Alfreda Velikog te se tako približio anglosaskom stanovništvu.³⁹

Robert se nesmetano vratio u Normandiju te pod utjecajem svojih velikaša i vazala odlučio pokušati osvojiti krunu iako možda u početku to ni sam nije htio. Robert je tako prikupio vojsku i 1101. godine iskrcao se u Porsmouthu kako bi se obračunao sa bratom. Dvije vojske i dva brata sreli su se u blizini Altona, no nije bilo bitke. Henrik i Robert su se odlučila za

³⁷ G. Burton Adams, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, str. 114.

³⁸ Isto, str. 115.

³⁹ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 150.-151.

diplomaciju u kojoj je Henrik bio nadmoćan, a Robert je tim susretom ispustio sve vojne prednosti koje je možda imao. Dogovorili su se da će Robert odustati od prijestolja, a Henrik će mu isplaćivati godišnji danak te prepustiti skoro sve posjede u Normandiji. U slučaju smrti jednog, ovaj drugi bi naslijedio njegove titule. Ovaj dogovor je bio viđen u Normandiji kao veliki neuspjeh Roberta.⁴⁰ Njihov mir bio je kratkog trajanja te je Henrik nakon što je učvrstio vlast i riješio vjerske nesuglasice sa biskupom Anselmom, 1106. godine krenuo u veliki okršaj sa bratom Robertom u Normandiji. Lakoćom je ušao u Normandiju gdje je Robert već gubio utjecaj te je ispred Tinchebraia 28. rujna zatočio Roberta i zatvorio ga idućih 26 godina tj. do kraja života. Henrik I. ovako je ponovno ujedinio Englesku i Normandiju u rukama jednog vladara.⁴¹

Kako bi stabilizirao vlast i sada imao cijelu Anglo-normansku državu pod kontrolom, Henrik I. je nizom administrativnih i sudskih zakona unaprijedio obje zemlje. Henrik je vukao sve konce iz Engleske, ali je kako bi unaprijedio stanje u Normandiji par puta proveo znatno vrijeme tamo. Uz sve to ipak svi su znali da Henrik nije imao pravo na Normandiju iako je on tvrdio da ga je stekao pobjedom. Zadnje veliko iskušenje za Henrika I. došlo je u obliku koalicije francuskog kralja Luja VI., vojvode Flandrije Baldwina i vojvode Anjoua, Fulka koji su htjeli postaviti Robertova sina Vilima Klitoa na vlast. U kolovozu 1119. Henrik je porazio kralja Luja VI. u bitci kod Bremulea te su 1120. godine Henrik i Luj dogovorili mirovne uvjete koji su Henrika priznali kao vladara Normandije.⁴²

Iste godine 1120., Henrik je izgubio sina Vilima, u brodolomu tzv. Bijelog Broda. Time ne samo da je izgubio sina nego i svoju dinastiju. Henrik je još imao samo kćer Matildu (udana za cara Svetog Rimskog Carstva), a njegov idući brak nije donio djece. Ostatak njegove vladavine sve do smrti 1135. Henrik je proveo više planirajući svoje nasljeđivanje posebice u kasnim godinama pred smrt. Proglasio je svoju kćer Matildu, udovicu cara Henrika, za nasljednicu iako ona kao žena nije uživala preveliku potporu što će 1135. godine izazvati još jednu krizu nasljeđivanja prijestolja. Henrik je natjerao plemstvo da prizna Matildu za njegovu nasljednicu iako je to bilo vrlo neobično te su mnogi muški rođaci iz dinastije polagali prava na prijestolje. Matildu je Henrik I. oženio za moćnog Geoffreya koji je naslijedio grofoviju Anjou te tako svjesno ili nesvjesno predao s vremenom Englesku u ruke drugoj dinastiji, Anžuvina.⁴³

⁴⁰ G. Burton Adams, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, str. 128.-129.

⁴¹ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 153.

⁴² Isto, str. 158.

⁴³ Isto, str. 175.-176.

2.4. Razdoblje Anarhije – građanski rat Stjepana i Matilde 1135. – 1154.

Sa smrću Henrika I. bez muških nasljednika, približavao se kraj velike dinastije Vilima I. Osvajača. Kao i svaka izmjenjena dinastija na prijestolju i ova nije prošla bez sukoba i krvi. Sukobili su se Matilda koja je već bila udana za Geoffreya i iznenađujući pretendent Stjepan od Bloisa, nećak Henrika I.

Brodolom Bijelog Broda, 1120. godine, promijenio je cijelu liniju nasljeđivanja koja je u tom trenu najednom postala nesigurna, posebice jer ni Henrikov drugi brak nije urodio plodom. Time je Henrik bio primoran propagirati Matildu kao svoju pravu nasljednicu, a nasljeđivanje žena nije bilo dovoljno ni razrađeno pa ni prihvaćeno. Iako je Henrik I. natjerao sve svoje velikaše da se poklone Matildi 1127. i priznaju je za nasljednicu, oni uopće nisu bili skloni njenom izboru. Velik doprinos tome imao je njen drugi brak sa Geoffreyem koji nije bio prihvatljiv plemstvu zbog svoje Anžuvinske pripadnosti. Pred kraj svoje vladavine, Henrik i Matilda nisu se najbolje slagali. Razlog tomu je njen i Geoffreyev zahtjev da joj Henrik odmah preda svoje dvorce i riznicu te još jednom natjera plemstvo da je prizna kao nasljednicu, ali on je to odbio. Jedan od razloga za to može biti i njegovo viđenje da će time i za svog života dati svu moć Geoffreyu u ruke.⁴⁴ Za vrijeme te situacije Henrik I. se razbolio i umro te su priče, koje su se pojavile kasnije, da je na samrtni odlučio razbaštiniti Matildu i ne tako nemoguće. Velikaši su se okupili oko Henrika I. na njegovoj samrtni čuvši da se njegovo stanje pogoršava. Među njima bio je i njegov nelegitimni sin Robert od Glouceстера, no zanimljivo Matilda nije bila tamo. Njen suprug pokušavao je svojim intervencijama u Normandiji prikupiti potporu koju mu je Henrik uskratio. Suprotno pričama, Robert od Glouceстера, tvrdio je da je Henrik potvrdio Matildu za nasljednicu na samrtni. Ipak nedostatak potpore je bio očit jer nitko nije ni pokušao poduprijeti Matildu u Normandiji. Za to vrijeme Stjepan od Bloisa, koji je bio omiljeni nećak Henrika I., čuvši vijest o smrti svog ujaka i kralja kreće užurbano u Englesku. Za svog života Henrik se trudio priuštiti sve što može Stjepanu. Dobio je vladarske posjede, dobio je za ženu izravnu nasljednicu grofovije Bolougne te sa time i veliko bogatstvo. Sa svim ovim Henrik je očekivao da će Stjepan, iz zahvalnosti, biti prvi zagovaratelj i podupiratelj dolaska Matilde na prijestolje.⁴⁵ I on sam je bio jedan od prvih velikaša koji je 1127. dao zakletvu da će poduprijeti Matildu.⁴⁶ Ipak, kao i Henrik I. svojevremeno, Stjepan pravovremeno koristi priliku i odlazi u London gdje građanima pomaže sa bandom pljačkaša koji su ih terorizirali te ga vijeće grada brzo odlučuje

⁴⁴ F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 162.-163.

⁴⁵ G. Burton Adams, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, str. 192.

⁴⁶ Robert Barlett, *England Under the Norman and Angevin Kings 1075- 1225*, Oxford, 2000., str. 51.

poduprijeti kao kralja. Iduća važna postaja bio mu je naravno Winchester gdje je uz pomoć svog brata, biskupa Henrika, osigurao kraljevsku riznicu.⁴⁷ Kako bi zadobio potporu Crkve izdao je novu povelju u kojoj je proširio prava i moć Crkve te je navodno nagovorio Henrikovog rizničara da kaže da je kralj odlučio imenovati Stjepana svojim nasljednikom na smrti. Stjepan je bio okrunjen 22. prosinca u Westminsteru tj. samo tri tjedna nakon smrti Henrika I.⁴⁸

Odmah poslije krunidbe za Stjepana su uslijedili problemi. Prvi od njih bio je na sjeveru Engleske gdje je sve opasniji postajao David I., kralj Škotske. Još jedan veliki problem postao mu je Wales koji nije mogao kontrolirati te ga je morao napustiti kako bi se fokusirao na bitnije probleme, a to je svakako neizbježni rat sa Matildom.⁴⁹ Stjepan je bio primoran smiriti situaciju na sjeveru, ali isto tako obračunati se sa početnim unutarnjim problemima koje je pokrenuo već spomenuti Robert od Glouceстера dajući svoju potporu Matildi i pokrenuvši pobunu u Kentu. Za to vrijeme Geoffrey je malo po malo osvajao dijelove Normandije dok ju nije potpuno preuzeo, a invazija Matilde na Englesku je bila samo pitanje vremena. Ona je probala i pridobiti potporu pape u svom potraživanju engleske krune, ali papa koji je već dao potporu Stjepanu, je odbija. Stjepan je kreirao i dijelio nove grofovije svojim velikašima čiju je potporu trebao u ratu sa Matildom. Obje strane pripremile su se za neizbježni građanski rat koji će započeti 1139. godine.⁵⁰

Dana 30. rujna 1139. godine Robert i Matilda iskrcali su se, sa 140 vitezova, kod Arundela. Stjepan je okružio Arundel te imao priliku zatočiti Matildu, ali odlučio ju je pustiti da se pridruži svom polubratu. Razlog toga povjesničari mogu samo nagađati. Da li je pazio da jedna žena ne bude ozlijeđena u ratu ili je možda zapravo vidio Roberta kao rivala pa mu Matilda nije toliko značila. Na koncu ovo je samo jedna od loših odluka koju je donesao Stjepan je za svog vladanja iako je bio poznat kao dobar general i vojnik, no pun ishitrenih odluka. Matilda je sa Robertom osvojila neka područja posebice zapadne Engleske, ali Stjepan je uvijek pomalo vraćao svoje posjede. Došlo je do pat pozicije 1140. godine te je bila potrebna jedna velika bitka 1141. godine kako bi se stvari pokrenule.⁵¹ U bitci kod Linkolna 1141. Stjepan je zarobljen i odveden u zatočeništvo u dvorac Bristol, a Matilda je htjela biti okrunjena kraljicom umjesto Stjepana. Nije imala potporu Crkve pa je tražila Stjepanovog brata Henrika da joj ju iznudi te da joj preda kraljevsku riznicu što je on i učinio. Za susreta na Uskrs kada je Matilda trebala biti

⁴⁷ G. Burton Adams, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, str. 192.-193.

⁴⁸ Edmund King, *King Stephen*, New Haven, 2010., str. 61.

⁴⁹ Isto, 61.str.

⁵⁰ F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 172.-174.

⁵¹ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 183.-184.

proglašena „Gospom Engleza i Normandije“ u Londonu, građani odani Stjepanu digli su bunu te napali Matildu i Geoffreya koji su uspjeli pobjeći u Oxford dok je istom prilikom Robert zatočen. Uslijedila je zamjena zatočenika Stjepan i Robert pušteni su na slobodu i sve je opet bilo na početku. Upravo u Oxfordu Stjepan je 1142. godine opkolio Matildu koja je navodno sama uspjela tijekom noći spustiti se užetom i pobjeći pokraj Stjepanovih vojnika.⁵² Rat je 1147. ušao još jednom u pat poziciju te je postao iscrpljujući posebice za seljaštvo Engleske koje često bilo žrtva napada i pljački sa obje strane. Za to vrijeme baruni su građanski rat koristili kako bi proširili svoje posjede i moć čestim mijenjanjem strana u ratu. Obje strane su bile iscrpljene te je to značilo da se uskoro mora pronaći kompromis u ovom sukobu.⁵³ U posljednjim godinama rata bitke su bile sve manje i sve rjeđe. Drugi križarski pohod je pokrenut, Robert od Glouceстера je umro, a Matilda je svo vrijeme provodila u Normandiji koju su sada potpuno kontrolirali Anžuvinci kako bi širila utjecaj svog sina Henrika koji je već rano bio identificiran kao odličan i perspektivan vođa. Mnogi velikaši potpisivali su mirovne ugovore između sebe te je bio red da to naprave i oni koji su sve započeli, Matilda i Stjepan.⁵⁴ Stjepan je pokušavao svog sina Eustahija okruniti za svog života, no to nije bila uobičajena praksa u Engleskoj te su i velikaši i Crkva to odbili učiniti. Henrik i Stjepan okupili su vojsku i susreli se kod Walingforda gdje su sklopili primirje. Eustahije je bio ljut na Stjepana, a uskoro je i preminuo što je bilo prikladno za konačni mir i kraj razdoblja Anarhije.⁵⁵ Posljednji susret Stjepan i Henrik imali su kod Winchestera gdje su i 1153. potpisali sporazum da će Stjepan priznati Henrika kao nasljednika, a Stjepanov mlađi sin Vilim odreći će se prijestolja u zamjenu za osigurane posjede i dvorce u Engleskoj. Razdoblje dugog građanskog rata od 1135. do 1153. tj. razdoblje Anarhije je završeno. Henrik je ipak morao sačekati i očuvati svoju poziciju dok Stjepan ne umre, što se dogodilo 25. listopada 1154. godine.⁵⁶

Time je još jedna dinastija ostala u povijesti Engleske. Stjepan nije uspio održati Normane na vlasti te će uslijediti još jedna velika promjena i zaokret u razvijenom srednjem vijeku Engleske. Normansku kuću zamijenila je Anžuvinska tj. grana Anžuvinske kuće koja će kasnije nositi ime Plantagenet. Henrik II. postaviti će temelje nove velike dinastije na prijestolju Engleske te čak dostići vrhunac srednjovjekovne Engleske države u smislu moći i veličine posjeda.

⁵² F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 177.-179.

⁵³ Ivo Goldstein – Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2008., str. 282.

⁵⁴ Isto, str. 143.-144.

⁵⁵ E. King, *King Stephen*, str. 264.-265.

⁵⁶ Isto, str. 278.-281.

3. Anžuvinska vladavina Engleskom

3.1. Henrik II. 1154. – 1189. i stvaranje Anžuvinskog Carstva

Henrik II. svoju je mladost proveo sanjajući prijestolje Engleske i boreći se da to i ostvari. Njegova majka Matilda ratovala je sa Stjepanom skoro dva desetljeća, osvajajući dvorac po dvorac i utvrdu po utvrdu kako bi vidjela svoga sina na prijestolju. Henrik je posjećivao Englesku te je i nakon 1149. godine postao vođa anžuvinske strane, a Engleska nije bila ni potpuno strana Henriku. Proveo je vrijeme kod svog ujaka Roberta od Glouceстера te su ga naizgled svi članovi obitelji pripremali za vladavinu Engleskom. Engleski jezik je razumio, ali ga nije govorio. Od svojih najranijih dana Henrik je slušao kako je kruna Engleske njegova sudbina, a to je definitivno pobudilo ogromnu ambiciju u njemu. Sa čak trinaest godina Henrik je tako angažirao svoje plaćenike i pokušao napraviti invaziju na Englesku, naravno neuspješno, ali ovo je odličan pokazatelj lude i opasne hrabrosti koja je karakterizirala Henrika II. O ratovanju, vladarskim odnosima i političkim igrama učio je od oca Geoffreya kojeg je pratio dok je ovaj osvajao Normandiju.⁵⁷ Niz prikladnih događaja doveli su Henrika na prijestolje Engleske. Prvi od njih bila je iznenadna smrt oca Geoffreya 1151. koja je Henriku kao najstarijem sinu donijela i Anjou i Normandiju iako je Geoffrey imao u planu ostaviti Anjou svom drugom sinu po istom imenu Geoffrey. Ipak, uspio je natjerati Henrika da da zakletvu kako će čim osvoji Englesku, Anjou dati svom mlađem bratu. Drugi događaj bio je također iznenađan i pogodan za Henrika. Eleonora Akvitanska razvela se u ožujku 1152. godine od Francuskog kralja Luja VII., a samo osam tjedana poslije udala se za Henrika od kojeg je bila starija čak dvadeset godina. Političke posljedice ovog iznenađnog braka bile su ogromne. Eleonora je bila moćna grofica velike francuske pokrajine Akvitanije te je bila u braku sa Lujem četrnaest godina, ali par se razveo jer mu nije uspjela roditi sina, a i njihov odnos je bio sve gori. Eleonora je još uvijek bila njegov najmoćniji vazal, no Luj nije dovoljno brzo reagirao nakon njihove rastave te je ona učinila nešto što je ugrozilo i kralja francuske i kralja engleske.⁵⁸ Brak sa Eleonorom 1152. Henriku je dao veliku moć i potporu. Bez prolivene kapi krvi dobio je Poitou, Guinneu i Gaskonju te je tako čitava jugozapadna Francuska sada bila u njegovim rukama. Još prije dolaska na prijestolje u Engleskoj, Henrik je postao najveći zemljišni gospodar u Francuskoj, veći i od samog kralja.⁵⁹ Ovo naravno nije leglo Luju VII. te je odmah okupio u savez Henrikove protivnike prije svih kralja Stjepana i njegovog sina Eustahija te mlađeg brata Geoffreya koji je još uvijek želio

⁵⁷ Dan Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, London, 2012., str. 49.-50.

⁵⁸ John Gillingham, *The Angevin Empire*, London, 2001., str. 31.-32.

⁵⁹ I. Goldstein – B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 281.

Anjou, sa ciljem da unište Henrika i njegove posjede podijele između sebe. U srpnju 1152. godine savez Henrikovih rivala istodobno je na svim stranama započeo akcije protiv Henrika, a mladi se princ odmah pokazao kao veliki vladar. Branio je svoje posjede na kontinentu te 1153. hrabro odlučio ostaviti Normandiju i sve svoje posjede u Francuskoj te otploviti u Englesku kako ne bi izgubio prijestolje. Henrik je riskirao sve što ima kako bi osvojio Englesku i nije bio spreman odreći se ni centimetra onoga što mu pripada. Par sretnih događaja pomogli su Henriku te se u trenutku kada su trebali osvojiti Normandiju Luj VII. razbolio, a 1153. godine Stjepanov sin Eustahije umire. Uslijedio je Winchesterski sporazum čijim je potpisivanjem Henrik napokon priveo iscrpljujući građanski rat u Engleskoj kraju, a suparnika za prijestolje Engleske nije imao te se mogao posvetiti obrani posjeda na kontinentu. Henrik II. je okrunjen 19. prosinca 1154. godine u Westminsteru za kralja Engleske te je sada bio red da ispuni zakletvu koju je dao ocu i da preda Anjou svom mlađem bratu. Ipak Anjou je spajao Eleonorine teritorije sa Normandijom te ju Henrik nije imao namjeru prepustiti nikome pogotovo nakon bratove pobune. Geoffrey se odlučio boriti za svoje pravo na Anjou, ali više nije imao ni potporu Luja VII. koji se pomirio sa Henrikom. Ubrzo je Geoffrey poražen te je 1158. godine umro. Sada Henrik II. može napokon mirno započeti svoju vladavinu kao jedan od najmoćnijih vladara u povijesti.⁶⁰

Odmah po krunidbi, Henrik II. je obećao velikašima da će nastaviti uživati svoja prava, a kao uzora vlasti je vidio Henrika I., svog djeda. Sva obećanja i povlastice dane za vladavine Stjepana, Henrik II. nije htio uvažiti. Kraljevstvo je trebalo ponovno izgraditi pod apsolutnom kontrolom vladara, a ne velikaša koji su uživali veliki utjecaj za Stjepana. Henrik se odmah i obračunao sa njima te je zaplijenio i uništio niz utvrda i dvoraca u vlasništvu Stjepanovih podupiratelja. Većinu svog vremena, navode izvori, Henrik je proveo u putovanju svojim velikim kraljevstvom i htio je obići njegov svaki kutak. Eleanora je bila trudna već pri Henrikovoj krunidbi, a do 1167. godine imali su sedmoro zdrave djece koja će preživjeti mladost.⁶¹

Henrik II. je bio najmoćniji vladar u Europi, ali za vrijeme svoje vladavine odlučio je proširiti svoj teritorij koliko god je to moguće. Stvorio je Anžuvinsko Carstvo. Prvo se obračunao sa Škotima koji su za vrijeme Stjepana ušli u Englesku, a onda i sa Walesom čije je vladare podčinio svojoj vlasti. Nakon toga red je došao i na Bretanju u kojoj je širio svoj utjecaj te osvojio važan grad Nantes 1158. godine. Njegove ambicije su sve više rasle. Slijedeći na listi bio je grad u južnoj Francuskoj Toulouse. Vojska sa kojom je Henrik 1159. godine krenuo prema

⁶⁰ J. Gillingham, *The Angevin Empire*, str. 33.-34.

⁶¹ D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str. 70.-72.

Toulouseu je najveća koju će podići. Grad je bio u vlasništvu grofa Raymonda V. koji je dosta liberalno vladao gradom, a Eleonora je polagala pravo na njega te je njen muž odlučio pritisnuti to pravo za nju. Zapravo njegov plan je bio pokazati svu svoju moć i osigurati svoju vladavinu „od Škotske do Pirineja“. Ta 1159. godina pokazuje vrhunac ambicije mladog Henrika II. koji svoje granice konstantno širi te pritišće svako pravo koje polaže. Henriku je bilo svejedno, diplomacija ili rat, važan mu je bio samo rezultat. Toulouse se na koncu pokazao kao težak zadatak za Henrika usprkos veličini njegove vojske i svim saveznicima ili vazalima koji su se odazvali. Grad se uspješno branio uz pomoć svojih neprobojnih zidina, a u sukob će se uskoro umiješati i Luj VII. Njihov odnos bio je konstantno kompliciran i na tankom ledu. Henrik se 1156. simbolično zakleo na vazalstvo svojih francuskih posjeda Luju, no bilo je očito da je ta zakletva značila malo ili ništa. Kako bi ipak pokazao svoju kontrolu nad Henrikom u Francuskoj, Luj je odlučio pomoći Raymondu. Pridružio mu se u gradu i tako Henrika, koji nije htio stvoriti veće probleme sebi napadom na Luja, natjerao na povlačenje. Toulouse je jedan od rijetkih neuspjeha Henrika II. i ostat će nezavršeni posao. Odnosi sa francuskim kraljem ostat će napeti.⁶²

Henrik II. je imao puno neprijatelja na političkom planu upravo zbog svoje ambiciozne politike, a jedan od rijetkih prijatelja bio mu je Thomas Becket. On je bio sušta suprotnost kralju, ali ipak podjednako ambiciozan. Bio je Henrikov najbliži savjetnik i prijatelj, no zbog svoje pozicije u Crkvi Henrik ga je vidio kao most između krune i Crkve koji mu je definitivno bio potreban. Thomas Becket imao je veliko svjetovno bogatstvo i visoku poziciju u Canterburyju koja će postati još veća kada nadbiskup od Canterburyja, Theobald, 1161. godine umre, a za njegovog nasljednika Henrik predloži Becketa. Svećenici u službenici Canterburyjske katedrale nisu uopće bili oduševljeni Becketom koji je bio drugorazrednog obrazovanja, svjetovna figura i očito sluga krune. Ipak Henrik ga je 1161. godine progurao do pozicije što će se uskoro pokazati kao jedna velika greška, upravo zbog samog Becketa. Odmah čim je postao nadbiskup Becket se počeo udaljavati od Henrika II. i krune usprkos svemu što mu je Henrik dodijelio. Sada je Thomas Becket okrenuo novi list u životu vidjevši prazninu u svemu svjetovnom i umjesto da bude Henrikova veza sa Crkvom on mu je upravo suprotno postao glavna smetnja. Da li je u pozadini prava duhovna preobrazba ili ambicija ne može se znati, ali Thomas Becket je od velikog prijatelja postao veliki protivnik Henrika II. Štitio je prava Crkve na sve načine, širio njene posjede i utjecaj. Nakon niza sukoba u kojima se oštro suprotstavljao Henriku, Becket je 1164. godine bio primoran skloniti se u Francusku suočen sa optužbama o prevari te natjeran da potpiše Clarendonsku konstituciju kojom je moć Crkve ograničena kao nikada do sada. Tek

⁶² D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str.77.-78.

nakon pet godina Thomas Becket se vratio iz izgnanstva u Englesku. Henrik II. je htio svog sina okruniti kraljem Engleske za što mu je trebao Becket, nadbiskup Canterburya, no poslužio je nadbiskup Yorka. Uz papin poticaj, 1170. godine sreli su Henrik i Thomas te pomirili, no odmah nakon susreta Becket je ekskomunicirao tri Henrikova sljedbenika koji su bili prisutni na krunidbi Henrikova sina te je Henrik II. nakon toga navodno izjavio: „Kakve sam ja neradnike i izdajice odgojio i uzdigao u svome domu koji dopuštaju da njihov gospodar bude tretiran sa ovolikom mržnjom od strane jednog neplemenitog svećenika?“ Četiri viteza shvatili su ovo kao naredbu Henrika te su 29. prosinca 1170. ušli u katedralu te mu odrubili glavu. Ovo je izazvalo šok u cijeloj Europi, a Henrikova reputacija koju je pomno gradio najednom je nestala te se našao u najtežoj situaciji u svojoj vladavini. Odlučio je otići u Irsku 1171. godine gdje je ostao godinu dana kako bi se malo sakrio pred ljutitim europskim društvom, a istodobno je to iskoristio kako bi osvojio Irsku što je i uspio.⁶³

Slijedeći važan događaj u Henrikovoj vladavini dogodio se 1173. godine. Tada je započeo velik revolt protiv Henrika II. koji su prevodili nitko drugi nego njegova obitelj. Sve je započelo iz Henrikova plana da podijeli svoje carstvo među sinovima nad kojima bi on nadgledao. Već je spomenuta krunidba Henrika Mladog za kralja Engleske, a uz to Rikard je počeo vladati u Poitou, Geoffrey je kroz brak trebao postati grof Bretanje i najmlađi sin Ivan trebao je vladati Irskom. Sada kralj Engleske, Henrik Mladi je osjetio da je samo lutka kojom Henrik II. upravlja preko njegovih savjetnika te je pobjegao u Francusku Luju VII. Tamo su mu se ubrzo pridružila i braća Rikard i Geoffrey koje je poslala samo Eleanora ljuta na Henrika zbog njegovih bračnih prevara i zapostavljanja. Ubrzo su se ovoj obiteljskoj pobuni pridružili svi nezadovoljnici i neprijatelji Henrika II. Pobuna je započela u skoro svakom kutku Henrikova carstva. Luj VII, Rikard i Geoffrey, Mladi Henrik i škotski kralj Vilim predvodili su veliki napad sa svih strana. Eleanor se htjela pridružiti svojim sinovima, ali nije uspjela te je zarobljena. Henrik je odgovorio odlučno i strateški. Usredotočio se na obranu francuskih posjeda dok je obranu Engleske prepustio svom nelegitimnom sinu Geoffreyu. Uskoro škotski kralj Vilim je zatočen u Engleskoj, Henrik je izvršio napad na Rouen gdje je pobijedio Luju VII. te nastavio prema Poitou gdje ga je dočeka u suzama Rikard. Do kraja 1174. godine i Mladi Henrik i Geoffrey su se predali. Mirovni ugovor je sklopljen sa Lujem VII, sinovi su pošteđeni i ostali na svojim pozicijama dok je Eleanor (koja je i potaknula pobunu) ostala pritvorena do Henrikove smrti. Svi ostali pobunjeni baruni i grofovi bili su oštro kažnjeni.⁶⁴ To je bio dogovor poslije velike pobune, dogovoren kod Montlousisa. U tom trenutku Henrik je na najvišem stupnju moći

⁶³ D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str. 95.-97.

⁶⁴ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 233.-235.

za svoje vladavine sa cijelom obitelji i cijelim carstvom u podređenoj poziciji, a cijelom Europom zadivljenom njegovim uspjesima.⁶⁵

Zadnje godine Henrikove vladavine također su prožete obiteljskim neslaganjem i svađama oko nasljedstva. Rikard je 1179. godine postao vojvoda Akvitanije, Geoffrey vojvoda Bretanje, a Ivan za kojeg se smatralo da je Henrikov najdraži sin postao je gospodar Irske. U najgoroj poziciji ostao je Mladi kralj Henrik koji je još uvijek bio samo lutka na prijestolju bez prave vlasti i teritorija. Nakon kratke pobune Mladi Henrik je umro 1183., a 1086. godine umro je i Geoffrey te se nasljeđivanje promijenilo. Rikard je trebao biti kralj Engleske, Akvitaniju bi dobio Ivan, no Rikard je bio vezan za Akvitaniju gdje je odrastao sa majkom te je odbio englesku krunu. Henrik II. se naljutio te je 1185. godine na nagovor majke Rikard ipak pristao. Konflikt između oca i sina, novi francuski kralj Filip II. August htio je iskoristiti te je predložio Rikardu da se udruže protiv njegova oca. Rikard se 1188. godine i pobunio ponovno protiv oca te su došli u sukob. Henrik je prijetio da će razbaštiniti Rikarda te se on na koncu pridružio Filipu II. Kod LeMansa su ga iznenadno napali, a Henrik II. koji je već bio bolestan morao je bježati pred neprijateljem u Normandiju. Do nje nije stigao već je pobjegao u dvorac Chinon ispred kojeg su ga susreli Rikard i Filip II. te gdje se predao i napokon priznao Rikarda za svog punopravnog nasljednika. U Chinonu je, jedva stojeći, zatražio popis svih podupiratelja Rikarda, a prvo ime bilo je ono njegovog omiljenog sina Ivana. Henrik II. umro je 6. srpnja. 1189. godine. Bio je izdan od strane svoje žene i svih svojih sinova, ali će na koncu njegova dinastija biti obilježena na prvom mjestu njegovom vladavinom.⁶⁶

3.2. Rikard Lavljeg Srca 1189. – 1199. i križarski pohodi

Rikard I. Lavljeg Srca vrlo je popularan i poznat vladar u povijesti. Ostao je upamćen kao jedan od najvećih križarskih ratnika i vođa u Europi, ali u isto vrijeme i ne baš najbolji kralj u Engleskoj povijesti. Uz činjenicu da je vladao samo deset godina nakon krunidbe 1189. godine, Rikard I. je i većinu svog vremena proveo ili u Francuskoj ili u Svetoj Zemlji ili čak u zatočeništvu. Točnije, proveo je samo šest mjeseci od svojih deset godina vladavine u Engleskoj.⁶⁷

Sa smrću Henrika II. završila je jedna velika era Engleske, a započela je druga prožeta ratom i pobunama. Zadnje riječi Henrika Rikardu bile su: „Dati će Bog da ne umrem dok ti se ne osvetim“. No, to se nije dogodilo. Rikard I. je osigurao sve očeve zemlje koje je dobio u

⁶⁵ D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str. 106.

⁶⁶ Isto, str. 114.-119.

⁶⁷ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 253

nasljedstvo, a potom se 13. rujna 1189. godine okrunio u Westminsterskoj opatiji. Narod je došao pozdraviti kralja kojeg nisu nikada vidjeli i koji je isključivo pričao francuski. Odmah nakon krunidbe, Rikard I. je započeo tj. nastavio pripreme za treći križarski pohod. Henrik II. započeo je prikupljanje posebnog Saladinovog nameta, ali Rikardu je to bio samo početak. On je u svom novom kraljevstvu vidio izvor sredstava za pohod o kojemu sanja još od 1187. godine kada se pojavila vijest u Francuskoj da su Muslimani ponovno zauzeli Jeruzalem. Rikard je bio nošen križarskim duhom i kao ratnik i kao vjernik. Bio je odlučan u svojoj namjeri da povrati Svetu Zemlju i osveti se Muslimanima. Prvi je veliki plemić koji je uzeo križ, a njegov odlazak odgađan je samo radi sukoba sa ocem. Sada kada je postao kralj, Rikard strpljenja više nije imao. Svi posjedi Plantageneta, uključujući Englesku, provodili su žestoke pripreme za križarski pohod. Vojnici su se regrutirali, propovijedalo se Božju riječ diljem kraljevstva, gradila se velika mornarica, a brodovi su se opremali golemim zalihama. Rikard se susreo sa Filipom II. koji je također išao u pohod te su sklopili ugovor o nenapadanju. Jedini problem koji je Rikard imao bio je ostavljanje mlađeg brata Ivana sa toliko moći koju su mu on sam i Henrik dali bez većeg autoriteta u kraljevstvu. On je sada lako mogao destabilizirati vlast te ju čak uzurpirati. Zato je Rikard zadužio grupu lojalista predvođenu majkom Eleanor da vode kraljevstvo i paze na Ivana. Napokon Rikard I. i Filip II. zajedno su iz Marseillea krenuli prema Svetoj Zemlji.⁶⁸

Rikard I., sada zvan Lavlje Srce i Osvajač Cipra, nakon samo djelomično uspješnog križarskog pohoda vraćao se u Englesku 1191. godine. No, njegov put kući bio je vrlo trnovit. Ono što je ubrzalo njegov povratak je pobuna njegovog brata Ivana uz pomoć Filipa II. Zbog brodoloma bio je primoran ići kopnom kroz Europu sa samo malim brojem sljedbenika. Zatočio ga je Leopold V., vojvoda Austrije koji je sa Rikardom imao već sukobe. Nakon toga predao ga je caru Svetog Rimskog Carstva, Henriku VI. koji je trebao skupiti sredstva za svoje pohode pa je zatočeništvo Rikarda iskoristio kako bi ih prikupio. Tražio je otkupninu za Rikarda od 100 000 srebrnjaka što je činilo čak dvije trećine godišnjeg prihoda kraljevstva u to vrijeme. Eleanor je prikupila otkupninu što je kraljevstvo, koje je već bilo izmučeno pripremanama za križarski rat, dodatno osiromašilo. Nametnuti su veliki porezi svima uključujući i Crkvu i velikaše kako bi se kralj Rikard I. mogao sigurno vratiti. Napokon, 1194. godine Rikard je pušten iz tamnice. Odmah po povratku susreo je Ivana i oprostio mu te ga čak imenovao za svog nasljednika. Održao je i tradicionalnu ceremoniju nošenja krune kako bi se pokazao narodu nakon svog izbivanja i zatočeništva.⁶⁹

⁶⁸ D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str. 122.-124.

⁶⁹ D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str. 141.-143.

Nakon nošenja krune upustio se u ponovno osvajanje Normandije koju je za njegova izbivanja zauzeo Filip II. Idućih pet godina Rikard I. proveo je u borbi sa Filipom posvetivši svo vrijeme i sredstva tom sukobu. Izvojevao je Rikard mnoge pobjede i vraćao očeve teritorije ponovno pod svoju vlast, ali 1199. godine pogođen je iz samostrijela te umire kod Limogesa.⁷⁰

3.3. Ivan Bez Zemlje 1199. – 1216. i Magna Carta

Ivan se odmah nakon bratove smrti našao u borbi za prijestolje i to sa 12-godišnjim sinom pokojnog Geoffreya, Arturom Bretonskim. Mladog Artura podupirao je Filip II. koji se još uvijek nadao da će uspjeti razdvojiti Anžuvinske teritorije na kontinentu te tako ih lakše priključiti natrag sebi. Rikard je pred smrt izabrao Ivana za nasljednika, ali to nije više toliko značilo. Sada je bilo važnije tko skupi jaču potporu u borbi za prijestolje. Engleski i normanski plemići podupirali su Ivana kao i majka Eleanor, a 1200. godine sklapanjem mira kod Le Gouleta Filip II. je prihvatio Ivana za nasljednika anžuvinskih posjeda i napustio podupiranje Artura Bretonskog.⁷¹ Ivanova odluka da se ponovni oženi i to sa Izabelom od Angoulema koja je već bila zaručena za Hughu od Lusignana ponovno će pokrenuti rat. Obitelj Lusignan Ivan je nastavio dvije godine ponižavati te su se oni konačno okrenuli Filipu II. On ih je spojio brakom sa Arturom Bretonskim te njihov sukob iskoristio kako bi prema dogovoru iz Le Gouleta pokazao da je feudalno superiorniji. Nakon što se Ivan odbio odazvati na Filipov poziv kao feudalnog gospodara, Filip II. je sve njegove zemlje u Francuskoj dodijelio Arturu. No, Ivan se nije lako predao. Skupio je plaćeničku vojsku tsa kojom je mogao poraziti i Artura i Lusignane te Filipa. Oni su naime imali drugi plan. Htjeli su zarobiti Ivanovu sada 75-godišnju majku Eleanor koja je umirovljeno živjela u Fontevraudu. Ona je osjetivši njihov dolazak brzo pobjegla do dvorca Mirabeau. U međuvremenu je poslala Ivanu pismo u kojemu mu govori gdje će biti. Ivan je tada ostvario svoju najveću pobjedu kada je velikom brzinom stigao do Mirabeau te tamo iznenadio suparnika. Tom prigodom oslobodio je Eleanor, a zarobio Artura, Hughu i njegovog brata. Jednim udarcem Ivan je pokazao da se može nositi sa pobunama te je zatočio glavnu prijetnju svojoj poziciji Artura. No, Artur je znao da ga Ivan ne smije ubiti jer su ista obitelj te je on trenutno njegov nasljednik. Ivan je postajao sve arogantniji i okrutniji. Njegovi zatvori bili su nešto što će ostati upamćeno u povijesti kao i samo zatočeništvo Artura. Ivanovo ponašanje unijelo je veliki nemir u kraljevstvo te se najednom Normani i Anžuvinci opet nisu podnosili. Njegov odnos prema velikašima odnesao mu je potporu koju je silno trebao. U tome svemu

⁷⁰ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, str. 269.

⁷¹ Isto, str. 270.- 271.

Anjou, središte njegove obitelji, postepeno će gorjeti pobunama te će ga u konačnici Ivan izgubiti. Uskoro ista sudbina dogodit će se i u Akvitaniji. Sva njegova francuska imovina bila je nestabilna. Ivan je čak odlučio potražiti potporu u Lusignanima koje je pustio iz zatvora, no oni su se odmah pobunili. Ivan Bez Zemlje se uopće nije snašao u svoj vladavini te je stanje postajalo sve gore i sa velikašima i sa stanovništvom. Zbog njegovog odnosa prema Arturu, kojeg je htio oslijepiti i kastrirati iz nepoznatih razloga, i Bretonci su se pobunili i napali Ivana. Godine 1203. Ivan je imao samo djelomično stabilnih par posjeda u Normandiji i Engleskoj. Filip II. je već priključivao pobunjene posjede u Francuskoj. Jedne noći Ivan je navodno pijan svojim rukama ubio Artura, a to je njegovu situaciju još više otežalo jer je Filip II. tvrdio da će sklopiti mir ako Ivan pusti Artura. Sada to više nije bilo moguće, a bijes na Ivana postat će još veći.⁷² Uskoro Ivan će izgubiti i Normandiju koja je do tada bila neosvojiva. Ivan će ju napustiti i pobjeći u Englesku.⁷³

Ivan je izgubio Bretanju, Anjou, Poitou, Normandiju, Gaskonj te je držao samo dio Akvitanije. Ostatak svoje vladavine Ivan je pripremao vratiti Normandiju. Ipak, prvo je morao osigurati samu Englesku od moguće invazije te svoje preostale posjede u Akvitaniji. Ivan je bio uzdrman i smrću Eleonore koja mu je bila velika potpora, ali i dio reputacije.⁷⁴ Ivan je organizirao obranu Engleske obale od moguće invazije koju je ozbiljno shvatio. Angažirao je inženjere i ratne stručnjake te kako bi iskontrolirao morski aspekt invazije, jer više nema zaštitu na drugoj obali, počeo graditi mornaricu od pedeset brodova. Ovo sve Ivan je skupo platio, a njegova engleska riznica se brzo ispraznila.⁷⁵ Uz to njegova dva pokušaja da osvoje Normandiju, prvo 1205. godine, a onda 1213. su oba bila neuspješna. Mržnja prema Ivanu je bila snažna u Francuskoj, ali sada kada mu je centar vlasti Engleska te se nema na što osloniti u Francuskoj, Ivan mora održati dobre odnose u Engleskoj. No, naravno to mu ne uspijeva. Ne samo zbog njega samog i njegove loše reputacije već i zato što moć Engleskog plemstva raste, a mnogi od njih ljuti su na Ivana jer su izgubili svoje posjede u Normandiji i Francuskoj. Veze Engleske i Francuske su se sada logično smanjile. I narod i plemstvo udaljavaju se od francuskog jezika i kulture, a budi se anglosaski duh u narodu koji postaje sve značajniji i u političkom smislu. Sada se neki velikaši predstavljaju kao branitelji anglosaske tradicije zemlje, a Ivan se naravno u to ne uklapa.⁷⁶

⁷² D. Jones, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, str. 161.-165.

⁷³ Isto, str. 167.

⁷⁴ Isto, str. 170.-171.

⁷⁵ F. Barlow, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, str. 336.-337.

⁷⁶ I. Goldstein – B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 286.

Ivan se okrenuo osvajanju cijele Britanije nazad te je bio uspješan u Walesu i Škotskoj. Ivan je 1212. godine saznao za plan baruna da ga ubiju za vrijeme njegovog ratovanja u Walesu. Odnosi engleskih baruna i Ivana su bili sve gori. Cijelo vrijeme Ivan je sakupljao snagu i novac za jedan zadnji pokušaj osvajanja kopnenih teritorija nazad. Ivan je krenuo u svoj zadnji pohod u Francusku 1214. godine ojačan grofom od Flandrije i Boulognoea koji su ga napustili pred velikom vojskom Filipa II. Ivan je poražen u velikoj bitci kod Bouvinesa 1214. godine. Ona je zabila zadnji čavao u nade oporavka anžuvinske vlasti na kontinentu te Ivanu poljuljala i donijela velike probleme po povratku u Englesku. Glavni pobunjenici protiv Ivana bili su sjeverni baruni zvani Sjevernjaci kojima su se sada 5. svibnja 1215. godine priključili i ostali baruni pa čak i vitezovi. Ivan je potpuno ostao bez potpore, a čak su i građani Londona pustili pobunjenike u grad. Ivan je uspio ipak vratiti dio potpore što plaćanjem što obećanjem povlastica, no sve što je mogao je iznuditi dogovor sa barunima. Uslijedili su ekstenzivni pregovori baruna i Ivana pred dvorcem Windsor sve do 15. lipnja 1215. kada je Ivan Bez Zemlje potpisao ugovor kasnije znan kao Magna Carta.⁷⁷ U njemu se u 63 članka obvezao na poštivanje niza prava i sloboda velikaša i Crkve. Ukinuto je samovoljno uhićivanje po nalogu kralja te je uvedeno pravo na suđenje. Crkvi su priznata tradicionalna prava, a kralju je zabranjeno nametanje poreza bez odobrenja zajedničke skupštine kraljevstva. Svim ovim odredbama Ivan je okrunio svoju slabu vladavinu sa dokumentom koji će zauvijek ograničiti moć kralja u Engleskoj, nešto što njegovi brat i otac te prethodni kraljevi nisu mogli ni zamisliti. Magna Carta dobiva veliko značenje u idućim stoljećima i borbama za veće slobode od kraljevske vlasti. Uz neke izmjene, ona je na snazi i dan danas te se smatra temelj novog poimanja ustavnih sloboda u Engleskoj i Europi.⁷⁸

Ivan je bio slab vladar, a potpisivanje Magna Carte je bio dokaz toga. Neograničenu kraljevsku vlast koja je trajala stoljećima u Engleskoj, sada je izgubio. Iako je Magna Carta ogromni pomak ka većoj slobodi društva u srednjem vijeku, proizašla je iz slabosti Ivana Bez Zemlje kao kralja te će on po tome ostati upamćen u povijesnim knjigama.

⁷⁷ D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: 1066 - 1284*, str. 291.- 294.

⁷⁸ I. Goldstein, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, Zagreb, 2007, str. 494.

Zaključak

Na kraju ovoga završnog rada može se zaključiti da je razvijeni srednji vijek u Engleskoj obilježen konstantnim političkim prevratima i borbama za prijestolje u kojoj nekada pobjeđuju najbrži i najspretniji pretendenti. U te borbe često se uključuju strani vladari, Crkva i plemstvo koji uvijek staju na stranu onog pretendenta za kojeg smatraju da će biti pogodniji za njihove ciljeve. Izmijenile su se čak tri dinastije na Engleskom prijestolju kroz razvijeni srednji vijek te je svaka izmjena obilježena krvavim borbama i političkim igrama. Nakon 1066. Engleskom vladaju strane dinastije tj. dinastije sa kontinenta koje pričaju drugim jezikom, imaju drugu kulturu i običaje te će vladavina ovih stranih dinastija zahtijevati asimilaciju sa domaćom anglosaksonskom. Upravo zbog toga može se reći da je 1066. godine promijenila tijek engleske povijesti te njen razvoj do dan danas. Engleskom kroz razvijeni srednji vijek vladaju kraljevi koji znaju samo francuski, provode većinu svog vremena u Francuskoj te im je engleska kruna od sekundarne važnosti. To je razlog zašto raste moć velikaša u Engleskoj te su česte razne pobune protiv vlasti. Ipak, dolazak prvo normanske, a onda i anžuvinske dinastije na prijestolje sa sobom je donijelo proširenje teritorija kraljevstva na kontinentu. Tako Henrik II. 1154. godine upravlja jednom od najmoćnijih srednjovjekovnih država tzv. Anžuvinskim carstvom koje se prostire od Škotske do Pirineja. Život i vladavina svakog vladara su drugačiji te oni određuju kako će on ostati upamćen u povijesti. Uspjesi nekih vladara su legendarni poput Vilima I. Osvajača i Henrika II. koji su i doveli svoje obitelji na prijestolje, dok će neki ostati upamćeni kao slabi vladari koji nisu bili toliko uspješni poput Haralda, Stjepana i Ivana Bez Zemlje. Najkraće rečeno, razvijeni srednji vijek u Engleskoj razdoblje je velikih promjena nakon kojih Engleska više nije bila ista.

Popis literature

1. Barlow, Frank, *The Feudal Kingdom of England (1042-1216)*, New York, 2014.
2. Barlett, Robert, *England Under the Norman and Angevin Kings 1075- 1225*, Oxford, 2000.
3. Bates, David, *William the Conqueror*, New Haven, 2016.
4. Burton Adams, George, *The History of England from the Norman Conquest to the Death of John (1066-1216)*, New York, 1905.
5. Carpenter, David, *The Struggle for Mastery: 1066-1284*, London, 2003.
6. Garnett, George, *The Norman Conquest*, New York, 2009.
7. Gravett, Christopheher, *Hastings 1066 – The Fall of Saxon England*, London, 1992.
8. Gillingham, John, *The Angevin Empire*, London, 2001.
9. Goldstein, Ivo, gl. ur. hrv. izd., *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, Zagreb, 2007.
10. Goldstein, Ivo – Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2008.
11. Huscroft, Richard, *The Norman Conquest*, New York, 2009.
12. Jones, Dan, *The Plantagenets: The Kings Who Made England*, London, 2012.
13. King, Edmund, *King Stephen*, New Haven, 2010.
14. Kovačević, Andrea, „Bitka kod Hastingsa i pad anglosaksonske Engleske“, *Essehist*, Osijek, 2015., str. 33.-37.
15. Mason, Emma, *King Rufus*, Gloucestershire, 2012.
16. McLynn, Frank, *1066: The Year of the Three Battles*, London, 1998.
17. Walker, Ian, *Harold: The Last Anglo-Saxon King*, Gloucestershire, 2010.